

Jakob Tarabanin:

Ruska publicistika.

Ruska literatura je zapadu znana šele od nedavnega. Tukaj so izpočetka igrali glavno ulogo osebni stiki. Nesrečna osebna tragika, ki je odtrgala Turgenjeva od domovine, ga je prisilila preživeti skoro vse življenje na Francoskem, v Parizu. Ozki stiki, ki so tega znamenitega romanopisca vezali z voditelji nove francoske beletristike, Daudetom in Flaubertom, so prešli vsled osebnega znanja tudi na zanimanje za ruske razmere in rusko slovstvo. Toda vse to zanimanje je bilo izkraj omejeno na ožje kroge. Pozneje so življenski interesi zbližali oba naroda. Francozi imajo nekoliko večjih del o zgodovini ruske literature in nekoliko monografij o posameznih pisateljih. V zadnjem delu Haumanta je prašanje o preteklosti, bodočnosti in pomenu vpliva Francozov na Rusijo dobilo svojega zgodovinarja. Toda vse to je bilo vedno le delo posameznih učenjakov, ne da bi se videlo, da nahaja to zanimanje kak odziv tudi v širših krogih. Pred leti me je mlad Francoz, ki je baš dokončal gimnazijo v Moskvi, vprašal, ali je človek po zimi na moskovskih ulicah varen pred volkovi. Uspeh propovedi L. N. Tolstoja, ki je jako zainteresiral angleške religiozne struje, je popolnoma epizoden. Na Angleškem obstoja sedaj „društvo za proučevanje Rusije“, približno kakor „Russische Gesellschaft“, ki se je tik pred izbruhom vojne ustanovila v Berlinu. Vsled inicijative omenjene angleške družbe je list „Times“ izdal že več posebnih števil, posvečenih predvsem zbliževanju Angležev in Rusov. Te številke izidejo obenem v obeh jezikih in v obliki debelih, lepo izdanih knjig, napisanih od izbornih strokovnjakov na obeh straneh, opremljene z vsemi potrebnimi tabelami in diagrami. Iz njih se jasno vidi, da je Rusija dosedaj neizčrpana in da ima bogato bodočnost. Vse to je v svoji recenziji napisal znani ruski publicist v „Ruskem slovu“, ki je eden najbolj razširjenih listov. „Toda, je pristavil, človek se pri vsem tem počuti nekoliko nerodno, ko pregleduje te skrbne, podrobne podatke, kadar se zamisli v tok teh absolutno zanesljivih sklepov. Ravno tako nerodno bi se počutili, če bi jim bilo mogoče misliti, konji, ki jih v jeseni priženo iz stepe na semenj. Avstrijski oficirji, ki iščejo remonte, hodijo zamišljeno okoli črede, mešetarijo, ogledujejo; eni so neodločni in se ne morejo

pogoditi, drugi, bolj odločni, so že vnaprej vse premislili in jim prigovarjajo. Konji stoje in čakajo . . . Nerodno se počutimo v položaju blaga, poslanega na evropski trg, toda kaj si hočeš!“

Vse to je umljivo in se bo vsekakor kedaj izpremenilo. Toda dokler so razmere Rusije z daljšimi in bližnjimi sosedi kakor že koli „praktične“, ostaja vse bolj slučajno in ne široko, v resnici popolno praktično. Glavno ulogo pri vseh teh sodbah tujcev o Rusiji pa igra do danes še vedno tradicija, kar velja o zasebnikih, ne pa o državah, ki se lahko z boljšimi sredstvi poučijo o potrebah ruskega trga. Kaj novega ne znajo ali nočejo poiskati. To se more predvsem reči o avstrijsko-ruskim trgovskih zvezah. V Nemčiji se pri obrtnikih kaže večja podjetnost. Niti dejstvo, da je za rusko mejo na tisoče ruskih emigrantov, ni moglo teh razmer izpremeniti. Oni so popolnoma izolirani v krogu svojih političnih interesov in skoro vedno brez vsake zveze z družbo, v kateri živijo.

Po vojski se bodo zveze, ki so sedaj pretrgane, zopet obnovile. Gotovo se bodo našli ljudje, ki se bodo hoteli bliže in boljše ogledati težavni položaj največje evropske države. Za takšne ljudi je najprimernejše, da se neposredno seznani s perijodičnim ruskim tiskom, listi in časopisi. V tuji žurnalistiki se poročila o Rusiji, razen političnih, ne nahajajo pogosto. Če si ogledamo današnje ruske publikacije, se ne bomo ozirali na najnovejše izdaje in na one, ki so posvečene kakemu špecijalnemu prašanju, kakor je n. pr. v Petrogradu „Okrainy Rossii“ ali v Moskvi „Ukrajinskaja žizn“. Da se lahko orijentiramo v današnjem tisku, nam ni treba posebnih historičnih podatkov; dovolj je, da povemo o vsaki publikaciji par besed za njeno karakteristiko, da ne bomo naštevati praznih imen.

Velik del ruskega tiska ima svojo zanimivo in jako izrazito individualnost. To individualnost so razvile karakteristične in zelo težavne razmere v nesvobodnem razvitku ruske besede. V nedavno izdanem zvezku „Flugschriften für Oesterreich-Ungarns Erwachen“ (Prof. Dr. Freiherr von Wieser: Die Lehren des Krieges) se pravi, da je Rusija do danes polna starih, vojnih sanj. „Die Strömungen der russischen Gesellschaft sind geschichtlich gegeben, sie verlaufen heute noch im Sinne des XVIII. Jahrh.; wir müssen in unserer Geschichte Jahrhunderte weiter zurückgreifen, um eine Parallele zu finden, die sie unserem Verständnis näher bringt“. Meni se ne zdi preveč pravilno primerjati sanje ruske družbe o „neizmerni svetovni državi, s Carigradom, staro prestolnico vzhodne cerkve, kot končnim ciljem“ in teženje srednjeveških nemških cesarjev za Rimom. Meni

se ne zdi, da bi v zavesti ruske družbe živele misli mitičnega testamenta Petra Velikega. Prej narobe: ruska inteligenca kaže zelo malo zanimanja za prašanja zunanje politike. O tem je še leta 1911 jadikoval in tarnal Miljukov v svojih člankih o balkanskem prašanju. Za sanstefanskim dogovorom 12. februarja 1878 je prišel berlinski kongres; zmagalci so šli v Kanoso, vse sanje so se razkadile (ki jih tudi niso vsi imeli. — Prim. o tem jasno prezirljivost, s katero je opisan odhod vojnih prostovoljcev za Srbijo v „Ani Karenini“) — ruska javnost je bila popolnoma ozdravljena misli o splošnoslovanskem poslanju ruskega naroda. Pozneje sta leti 1895 in 1896 obrnili pozornost popolnoma v drugo stran. Na vsak način je strah vlade pred naraščajočim ukrajinskim gibanjem in nje napor razbiti Galicijo, to neprijetno „osje gnezdo“ ukrajinskih separatistov, ostal popolnoma tuj še tako malim slojem družbe, da o narodni masi niti ne govorimo.

Glavna misel pa je morda pravilna. Nekatere glavne črte ruskega duševnega ustroja so tuje neruskemu človeku, toda imajo mogoče analogije v njegovi preteklosti. Deloma se to lahko trdi o njegovem razmerju do tiska. Zapadna Evropa je pač že davno preživela ono globoko, pri nekaterih včasih celo naivno spoštovanje do tiskane besede, to čisto vero v njeno silo, katera se večkrat kaže pri Rusih. Vsaka vlada, ki se ne čuti varno, se zateče po pomoč k uslužni žurnalistiki. Toda delo te žurnalistike ne izziva nikjer tako splošnega in globokega preziranja v družbi kakor baš na Ruskem. Menda ni slučaj, da je sedaj ostala ruska vlada brez svojega organa. Imela je svoj „Bereg“, pozneje „Rossijo“, toda oba sta propadla. Zadnja celo pred kratkim, baš v času, ko bi se zdelo, da treba kabinetu posebne podpore pri utemeljevanju njegove politike, ko so se nasiloma razbila kmečka posestva, kar je naletelo na hud odpor. Realizem mišljenja in ob enem svetli idealizem značaja sta glavni črti ruskega narodnega značaja. Glavna nositeljica in nje glavni izraz je bila in ostane ruska literatura. Nje razcvit je kupljen za drago ceno. V literaturi se udejstvijo vse tvorne in umstvene sile naroda samo tedaj, kadar so mu zaprta vsa druga pota svobodnemu družabnemu delovanju. Zgodovina ruske inteligence je vse do naših dni polna baš takih težkih udarcev usode. Serija nadarjenih ljudi, ki so bili s silo odtrgani od svojega dela, znanstvenega, političnega i. t. d., je brezkončna in se še ni sklenila. Mnogi izmed njih so posvetili svoje sile literaturi, deloma tudi žurnalistiki, da bi ne bili živi mutci.

V državi z urejenim pravnim ustrojem, kjer se politična svoboda ne krati, beletristika in žurnalistika ne moreta igrati take vodilne vloge glasnika in hranitelja idealov in stremljenj kakor v Rusiji. To je posebnost, ki se kaže tudi še sedaj ne glede na to, da imamo dumo in nekako svobodo besede. V prejšnjih časih, ko je bila publicistika popolnoma izolirana, se je to kazalo še bolj jasno.

Ruska publicistika je prebila mnogo težav in gorja. Nje težavni položaj se je nekoliko olajšal po krimski vojski l. 1855, katere nesrečni konec je vladi za čas odprl oči. L. 1865 je bil izdan nov tiskovni zakon, ki je odpravil preventivno cenzuro. Za tem je sledila poživitev obrti in trgovine, ki je tako dolgo stagnirala. Brzo se prilagodita položaju mednarodnega trga. Snuje se banka za banko in stavijo se nove železnice. Dogodki na Balkanu, posebno pa osvoboditeljna vojska l. 1876, vse to je znova zainteresiralo javno mnenje. Delo Aksakovskega slovanskega komiteja je bilo v tem, da se je nabiral denar in da so se odpošiljali celi voji prostovoljcev. Dasi je bilo v tem mnogo navdušenja in malo direktnega, smotrenega umevanja momenta, je vse skupaj vendar izredno vplivalo na razvoj žurnalistike. Toda že proti koncu vlade Aleksandra II. se je vlada ustrašila svojega lastnega liberalizma. Projekt konstitucije ni prišel na dan. Pregarjanja, ki so sledila za tem, so v prvi vrsti zadela žurnalistiko in povzročila obnovitev preventivne cenzure. Določbe, bolj ali manj stroge, odvisne od temperamentnosti odločilnih politikov, toda v bistvu, ki je zabranjevalo vsako svobodo, vedno enake, so dolgo oteževale življenje ruski publicistiki. V boju pridobljena perijoda njene svobode, ki je, kakor se je zdelo, položila temelje novemu življenju in ki je nazadnje prinesla svobodo tiska v letih 1905—6, ni dolgo trajala. Vojska je zavzela Moskvo in celo vrsto drugih mest. Vlada se je povrnila in začela se je „pacifikacija“ (geslo Stolypina). Prvi udarci, globe, konfiskacije, ustavitve, so zadeli zopet liste in časopise. Cela vrsta publikacij je naenkrat prenehala. Nekatero so se žilavo branile in parkrat začele izhajati pod novim imenom. Toda premoč jih je vedno udušila. Tako imamo do danes še takšne razmere, da so morali n. pr. novi spisi L. N. Tolstega izhajati v popolnoma pomanjkljivi obliki, okrnjeni in najpozneje v izvorniku. Prevodi na razne jezike izhajajo prej in so bolj popolni. Izdajatelji raznih, posebno provincijalnih listov, se večkrat z vsemi silami trudijo, da bi bila zopet uvedena preventivna cenzura, ki je po zakonu odpravljena. Boljše se jim zdi, da črtajo vse neprimerno in nedopustno prej, nego pozneje plačevati velike denarne kazni. Ogniti

se jim ni mogoče. Paragrafi se razlagajo zelo poljubno in na vsakem kraju drugače. Vsled ovadb provincijalnih cenzorjev so se že večkrat morali opravičevati petrograjski in moskovski cenzorji zaradi člankov, ki so jih dovolili v tamošnjih listih. Za članek, dasi je podpisan, po zakonu ni odgovoren pisec, ampak urednik. Baš tak slučaj se je zgodil z znanim romanopiscem, častnim članom akademije, Boborykinom. Obsodili so, kar je napisal in kaznovali urednika Ovsjaniko-Kulikovskega, Boborykina pa so pustili pri miru. Provincijalna vlada, iz naklonjenosti ali usmiljenja, pomaga včasih nesrečnemu izdajatelju in neoficijalno prakticira preventivno cenzuro, kakor je bilo pred dobo konstitucije.

Število ruskih publikacij ni tako veliko, kakor bi moglo biti. Po podatkih iz leta 1912 je vsega skupaj 1800 listov in časopisov, med temi samo 315 dnevnikov. Tega ni kriv samo analfabetizem. Le dobro fundiran in bogat list lahko srečno preboli nevarnosti, ki mu tako pogosto grozijo. Ruski tisk ima težavno nalogo. V zadnjih petdesetih letih bi se moglo mnogo spremeniti. Literatura jasno kaže vse spremembe v posameznih družabnih komponentah, ocenjuje rastoče sile in prenehajoče vplive. V tem času se je glavni krog čitateljev popolnoma spremenil in ž njim vred tudi značaj publikacij, ki so mu na razpolago. Ne samo za časa Puškinovega Onjegina, ampak tudi pozneje, v sredi 19. stoletja, so, kakor priča I. Aksákov, ki je mnogo potoval, čitali mnogo več dvorjanski, plemiški gradiči nego mesta. Plemkinje, zaprte in osamljene na deželi, so dolgo sanjale za knjigami in željno pričakovale v jeseni prve številke listov in časopisov, ki so se mogle pripeljati šele, ko je zemlja zamrznila. Primerjaj „Povesti Bjelkina“ pri Puškinu. Oni, ki so brali Turgenjeva, vedo tudi, da je bilo med štirimi stenami osamljenega plemiškega gnezda navsezadnje več aristokratizma duha in rafiniranega življenja ko v bednih, mračnih hišicah analfabetskega mesteca. Sedaj pa baš nasprotno odloča mesto s svojimi masami čitateljev življenje kraja. Abonentov na liste in časopise je zdaj več, masa je bolj demokratična, glavne črte ji dajejo delavske mase in inteligentni proletarijat. Taka družba ima drugačne nazore in druge zahteve. Prej je skoro vsa nova literatura izhajala v debelih mesečnikih ali bolj ali manj redno izhajajočih almanahih. Sedaj pa je beletristika postala integralni del vsakega lista. Znani novejši pisatelji, kakor Čehov, Leonid Andrejev, so postali znani in dostopni širši publiki baš s pomočjo dnevnega časopisja. Čas, v katerem so se pisatelji ponosno ogibali žurnalistov, je davno minil.

V svojem najboljšem delu se ruska publicistika trdno drži visokih starih tradicij. Oporoka umirajočega satirika Saltykova-Ščedrina, ki jo je zapustil svojemu sinu: „Nad vse ljubi domačo literaturo!“ — velja tudi za perijodične publikacije. On, ki je izrekel te besede, je sam bil urednik časopisa „Otečestvennyja zapiski“, ki ga je v sedemdesetih letih čitala vsa mladina, posebno učeča se, z mrzlično razburjenostjo in ki je na njo največ vplival.

Spremenile so se tudi navadne literarne oblike; v novi ruski literaturi ni več navaden veliki roman s širokim obsegom mesta in dejanja, ki bi točno prikazoval množico raznih oseb in na koncu dal popolno družabno sliko. Tako popolnoma nepristransko in široko nam kažejo določene perijode ruskega življenja le romani Turgenjeva — ne vsi enako točno! — kronike Saltykova-Ščedrina in prekrasna epopeja L. N. Tolstega „Vojna in mir“. Sedaj tega ni več. Današnje rusko življenje se je razdrobilo na celo vrsto posameznih in malih potokov. Težko je videti, kam gredo, ker teko zelo brzo in zelo samovoljno spreminjajo konture svojih bregov. Ni jim še usojeno, da bi se zlili vsi v eno veliko, mirno reko. Razni družabni toki se ne morejo brzo strniti v eno strugo. Čas sinteze še ni prišel in tako prevladujejo sedaj drobne črtice in novele. Vsa večja dela se neizogibno pokažejo kot enostranska in neuspela. Nikomu ni dano, da bi videl in razumel vse, kar se godi, ker za to še ni nobenega splošnega kriterija. Splošno razočaranje je zbudil veliki roman Ropšina „Kar ni bilo“. Ko je izšel, je bil takoj senzacija, vsi so ga željno čitali, ker opisuje leto 1905, katerega so se vsi še živo spominjali, konec japonske vojske, revolucijo. In vsi so bili razočarani, ker so namesto opisovanja in pripovedovanja našli samo poskus razkriti vzroke neuspeha revolucije, ponesrečen, subjektiven in enostranski poskus, podoben kesu. Isto velja za poskušene karakteristike še bolj novih časov. Če naj verujemo tožbam Bobrova, junaka „Pete rane“ Remezova, je po revoluciji vsa Rusija postala kraj podivjanosti in idijotske razuzdanosti. To je ena sama dolga obtožba ruskega sveta in roja gnusnih duhov, ki so ga obsedli. Zastopnik popolnoma druge, klasikom bližne, realistične manire, akademik Bunin, je podal vrsto pripovedi in črtic iz kmetskega življenja, povest „Suhodol“ in pripovedko „Nočni razgovor“, ki spominja po zunanji obliki na Turgenjeva „Bežnov travnik“, v katerem autor tudi posluša po noči razgovor kmetov pri ognju. Jezik teh pripovedek je prekrasen, psihologija brez dvoma živa, toda če mu naj verujemo, potem je duša ruskega

kmeta večno uboga, popolnoma pasivna, in samo strašne eksplozije blazne podivjanosti prekinjajo njeno slepo topost. Ruski kmetje pa vendar niso vsi in povsod taki. Isto velja tudi glede opisovanja inteligence. Vrsta knjig Sologuba, posebno „Slajše ko strup“ in „Malenkostni vrag“, s svojo pretirano maniriranostjo nas skuša prepričati, da je inteligenca nekaj neznatnega, pustega, dolgočasnega in brez potrebe posiljenega. V romanu Arcibaševa „Pri zadnji črti“ pride Naumov, ko je ubežal vislicam, v malo mestece in začne tam pripovedovati, da smo vsi skupaj za nič vsled naše slabosti. Najboljše je uiti življenju: — in sedaj se v mestecu začne epidemija samomorov, ker se ljudje čutijo dolžni, da tako store. Po sili dalje živeti in brigati se za javne posle, to lahko delajo samo naivni trdoglavci. Vkljub vsemu novega življenja ni mogoče doseči.

V resnici bi celo v času najhujšega splošnega brezupa bilo težko najti primer take splošne epidemije. V zadnjih letih ni družba v celoti nikdar mislila, da ni nobene rešitve in nobenega izhoda.

Število takih primerov pačenja resničnosti s tem, da se ne prikazuje v celoti, bi lahko še zelo povišali. Tudi v literarni kritiki ni nobenega pravega soglasja. O simbolistih in dekadentih niti ne govorim; saj ni vsakemu dano, da bi umel njih šaren stil, poln raznih nenavadnosti. V knjigi znanega modernistovskega autorja in kritika (Andrej Bělyj: Zeleni log. V Moskvi, 1910) se je Merežkovskij, pisec znane zgodovinske trilogije, „vsedel v oblake z daljnogledom“, Sologub pa „si je oblekel armenski kaftan in sedaj ta Armenčič maha z dvema steklenicama, dela razne čarovnije in prevrača oči, skuša strašiti i. t. d.“ Toda celo A. Koltonovskaja, ki verno in razumljivo karakterizira razpoloženja in pojave novega življenja in ki spretno razlaga bistvo duše posameznih autorjev, naravnost zanikava, da bi mogla razložiti, kar je opazila. To je ono novo, „kar je prišlo posebe od nekod, bogvedi odkod“. Tukaj je jako značilno delovanje člana akademije, Boborykina. Prej je podal zelo verne in karakteristične opise življenja v šestdesetih letih („Rusija v mrzlici novih finančnih podjetij“, romani: „Pol življenja“ in „Podjetniki“) in devetdesetih let (nova moskovska buržoazija in inteligenca, romani: Kitaj-gorod, Prelom, Vasilij Tjorkin). To so resnični zgodovinski dokumenti, dragoceni po svoji karakteristiki dveh dob in njune psihologije. Mimo njih ne bo mogel iti zgodovinar. Sedaj se ta pisatelj omejuje na opise novega sektovstva in „bogoiskateljstva“, to je na ljudi ozkega kroga, individualistične, skratka ljudi, ki niso iz velikih mas. Navadno so natisnjena ta dela

v „Vestniku Evrope“, največji med njimi je roman „V večnost“, natisnjen leta 1911. Tako širokih tem kakor nekdanj, v katerih se tvori novi faktor družbe, se pisatelj sedaj ne loteva več.

Neglede na vse zunanje izpremembe, ostaja ruska literatura psihološko „nacionalna“ in splošno hitro odvrča tuja ji razpoloženja. Tako je hitro izginil kult osebnega egoizma, prinesen iz zapada in tuj strogi ruski individualnosti (pripovedke Kamenskega, Lazarevskega: „Ruska dekleta“ in posebno roman Arcybaševa: „Sanin“, ki je naredil toliko hrupa in prišel celo na oder). Osamljeni so pisatelji, ki se iz življenja izgube v misticizem in okultizem,¹ toda ruska literatura še v šestdesetih letih ne vodi iz življenja, ampak v življenje, ki ga celo vodi. Zato ostaja iskanje simbolistov brez odziva.

Z druge strani pa sedaj tudi ni mogoče kako splošno razpoloženje. V takem prehodnem času, kakor ga sedaj živi Rusija, posamezno, dasi dalekovidno oko ne pregleda kompliciranosti borečih se in še ne pojasnjenih pojavov. Rusija leži med zapadom in vzhodom. Ona je kraj, kjer se zdi marsikaj čudno, kar je že davno znano stari kulturi vzhoda in civilizaciji zapada. Zaradi tega je v njej posebno težko pojasniti temelje narodnega duha. Kljub temu se simbolisti še vedno trudijo, da bi rešili to nalogo. Govoril sem že o nameravani trilogiji Andreja Bělega, v kateri je skušal pojasniti podlago za zbližanje vzhoda in zapada, inteligence in narodnih mas. V „Srebrnem golobu“ je podan prvi poskus take sinteze. Knjiga se ne odlikuje s posebno bistro analizo in je mestoma malo premozgana, toda že v samem dejstvu, da se stavi ta problem, se zopet kažejo stare zahteve ruske literature.

V l. 1910 se pojavi zbornik „Věchy“. Pod vplivom krvave forme, v kateri se je nazadnje pojavila agrarna kmetska revolucija z uboji in požigi, so avtorji zbornika prišli do jako mračnih zaključkov. Rekli so, da se morata ruska inteligenca in literatura odreči svojim tradicijam. Do sedaj je skušala iti med „temne“ mase, ker je mislila, da lahko zboljša njih usodo in da iščejo njene pomoči. To ni res. Narod je divjačina in ponosen na svoje divjaštvo. On bi uničil vso kulturo kot nekaj njemu tujega in nepotrebnega, če bi mu dali moč. Ta žalostne misli so ustvarile znano frazo: „Mi ne smemo sovražiti in izpodkopavati vlade, nasprotno, moramo

¹ Založništva „Skorpion“ in „Gryf“, roman Valerija Brjusova iz srednjeveškega življenja „Ognjeni angel“, zanimiv po svojem gradivu, ker je osnovan na nenavadno skrbnem, včasih celo znanstveno utrudljivem proučevanju kulture te dobe.

ji biti zvesti in jo podpirati in ščititi. Samo vlada s svojimi topovi in bajoneti nas varuje te slepe sile, ki bi ne dala živeti niti naši skupini, z našimi, samo nam dragimi vedami in umetnostmi.“ Treba je bilo videti, kako složno so se odzvali tem malodušnim izjavam ljudje najrazličnejšega prepričanja. Vsi so se združili v enem, splošnem odgovoru: „Inteligenca je narodu potrebna, neločljivo spojena z njim, se rekrutira iz njegovih vrst in ne bo nikdar živela samo zase.“¹ Ta dogodek je jasno pokazal, da se celo v tako težkih časih, kakor so baš sedaj, v globini ruske vesti nahajajo vrednosti, pri katerih ni mogoča nobena precenitev in o katerih ni mogoč noben dvom. „Iz naroda za narod“, to geslo razloži enkrat za vselej ono težavno delo, na polju izobrazbe in poljedeljstva, ki se sedaj kljub vsem zaprekam opravlja za bodoče rodove. Pride čas, ko Rusija prekorači ono mejo, za katero se začenja prava kultura, ko bo njena zemlja poznala minimum blagostanja in ko se pokažejo duševne potrebe višje vrste.

Oglejmo si sedaj glavne sedanje ruske liste. Vsi izhajajo v stolicah, novi in stari, v Petrogradu in Moskvi. Provinca ne pozna takih velikih listov, ne zaradi pomanjkanja denarja — v Kijevu in Odesi so bili zelo razširjeni listi — ampak zaradi cenzure. V stolicah je cenzura bližja centrom legalnosti in ni tako stroga. Ruski listi so precej dragi. Drag je tisk, vsi stroji se naročajo v inozemstvu. L. 1914 se je tiskanje prve številke novega moskovskega lista „Nov“ moralo na polovici ustaviti, ker se je zlomil vijak pri rotacijskem stroju. Morali so z listom počakati, da so dobili nov vijak iz Berlina. Umetniške priloge, posebno barvane, še sedaj najboljši časopisi naročajo iz Nemčije. V celi Rusiji se nahajata komaj dve hromolitografiji. Zunajnost ruskih listov je pač znana. Navadno so zelo velikega formata, kar je zelo nerodno pri čitanju. To je menda tudi dobra stara tradicija. V zadnjem času se je list „Nov“, ki izhaja v Petrogradu in Moskvi, pobrigal za nekoliko bolj „komoden“ format. Po praznikih in nedeljah listi ne izhajajo. Praznikov je v Rusiji precej več ko tukaj; toda ti prazniki veljajo samo za dijake, a ne za stavce. Založniki ne praznujejo ob spominskih dnevih vladarske hiše. Tri dni zapored ne izhajajo listi o Veliki noči.

Sedaj nekoliko besed o razdelitvi listov in časopisov po političnih programih in strankah. Določene skupine tako ali drugače znanstveno filozofsko in politično izobraženih ljudi so se v Rusiji

¹ Primerjaj posebno zbornik: „Inteligenca v Rusiji“ Petrograd, 1910. Založništvo „Zemlja“.

sešle že davno. Toda te skupine niso eksistirale oficijelno. Do leta 1905 sploh v Rusiji ni bila nobena politična stranka dovoljena. Vsled tega se je pri listih pokazalo šele na koncu njihovega razvoja, kateri stranki so služili. Svoj prapor so pokazali šele tedaj, ko je bilo dovoljeno, odkrito izpovedati svoje politično prepričanje. Ta proces še vedno ni končan. Tako je znani moskovski list „Russkija Vjedomosti“ eden izmed organov stranke „narodne svobode“ (konstitucionelno-demokratske stranke, ki se po začetnih črkah svojega imena kratko imenuje „*ka-detska*“), toda v naslovu lista teh besed ni niti sedaj. Vse ima namreč svoje vzroke.

Pojdimo od leve na desno stran. Socijalno-demokratski tisk ima v Rusiji zelo težavno življenje. Petrograjski delavci so imeli pred vojsko samo dva mala lista, „Luč“ in „Pravdo“. Vsak je bil organ svoje frakcije, anarhistično navdahnjene majoritete in minoritete, ki skuša z legalnimi sredstvi ustvariti v Rusiji demokratsko stranko, kakor jo ima zapad. Seveda sta se lista smrtno sovražila. Njuna neprestana polemika je prišla do smešnih očitkov, da so si očiteli, da proletarec ne sme nositi zlate ure. Za njimi pride stranka narodne svobode. V prvi in drugi dumi je tvorila centrum, toda sedaj gre že bolj na levo. Nekoliko adjustiran volilni zakon je dal premoč bolj konservativnim krogom volilcev. Vsled tega se je v dumi spremenilo razmerje sil in razmerje naroda do dume. Spremenil se je, in ne na boljše, ton duminih sej. To se lahko reče, ne da bi človek prišel v nevarnost, da bi se mu lahko očitala politična strast. Glavni organ stranke je veliki list „Rěč“ v Petrogradu. Neposredni sotrudniki lista so voditelji kadetov, pred vsemi Miljukov. To dejstvo je imelo za posledico, da je list prinašal popolen pretres dogodkov na Balkanu, s simpatijami do Bolgarov. Tudi to je dobro, ker je večina ruskega tiska in občinstva večkrat brez vsakega vodstva in lastnega mnenja. Oddelek o inozemstvu in domača korespondenca sta v „Rěči“ dobro preskrbljena, toda ne more se reči, da te dogodke vedno tudi pravilno osvetljujejo. To velja prav posebno o dogodkih iz domačega ruskega življenja, ki se večkrat prikazuje precej enostransko.

(Dalje prihodnjič.)

Jakob Tarabanin:

Ruska publicistika.

(Dalje.)

Moskovski list kadetske stranke „Russkija Vjedomosti“ se odlikuje z večjo nepristranostjo in je tudi bolj popularen. To se razlaga tudi z njegovo veliko starostjo. Njega zadnji jubilej leta 1902 je pokazal, kako je znan in priljubljen. Njegovi sotrudniki so profesorji moskovske univerze in višjih ženskih kurzov.¹ To se kaže na solidnosti in umerjenosti tona; v polemiki je list vedno popolnoma korekten, v dopisih nikdar ne hlasta za senzacijami. To je listu med ljubitelji nenavadnih časnikarskih „rac“ prineslo naslov dolgočasnega profsorskega žurnala. „Russkija Vjedomosti“ so manj razširjene ko drugi bolj impetuozi listi in izhajajo na manjšem formatu. Toda njihova poročila so vedno točna in zanesljiva, posebno dragoceni so skrbno zbrani podatki iz raznih krajev Rusije. Od časa do časa izhajajo večji pregledi o splošni izobrazbi, položaju delavcev i. t. d., ki jih pišejo strokovnjaki. Baš to specialistovstvo je za ta list zelo značilno. List ima vedno na razpolago znanstvene moči, ki ocenjujejo zgodovinska, pravna, gospodarska in druga prašanja. Inozemsko korespondenco oskrbujejo sotrudniki raznih velikih žurnalov. „R. Vjedomosti“ drže bolj kakor kateri drugi list dobro ime tiska, ki so ga same ustvarile. Kot posebnost lahko omenimo stalno zasledovanje novih iznajdb in odkritij in vsak mesec izhajajočo dobro bibliografijo novo izdanih knjig. Večina teh knjig se obenem tudi recenzira.

Popolnoma nasproten ton Vjedomostjam zastopajo taki veliki napredni žurnali kakor petrograjske „Birževyja Vjedomosti“ in moskovsko „Russkoje Slovo“. Oba lista sta v rokah velikih založnikov in sta zelo razširjena. „Slovo“, ki ga izdaja Sitin, izhaja v kakih 160.000 izvodih in je menda najbolj razširjen ruski list. V Petrogradu imajo „birževku“ radi, kakor jo kratko imenujejo. Ona ima dvoje izdaj, eno za stolico, ki izhaja dvakrat na dan, zjutraj in zvečer, in drugo za deželo, ki prinaša telegrame, ki jih mestni listi natisnejo samo zjutraj. Politična fizionomija obeh listov ni kaj posebno izrazita. Napačno bi bilo, če bi smatrali „Slovo“ za organ

¹ Nedavno je izgubil dolgoletnega urednika Sobolevskega, sedaj ga ureja Anučin.

kadetske stranke. Splošno je „Slovo“ precej blizko tej stranki, ali vendar od nje neodvisno in zasleduje samo materialne koristi. Tako si je dovolilo zelo ostuden ton v napadih na „Pavolino“ Miljukova, ko je bil poslanec. Glavni znak teh listov je gonja za interviewi in senzacijami. V „Slovu“ še do danes živijo slavjanofilske tradicije starih časov, ki kažejo popolno neumevanje spremembe časov. Dopise o drugi balkanski in sedaj o svetovni vojni piše še vedno isti romantični V. I. Nemirovič-Dánčenko, ki je pisal vojne dopise že l. 1878.

„Byrževyja Vjedomosti“ prinašajo edine med vsemi ruskimi listi zelo dobre slike med tekstom. Oba lista imata ilustrirane tedenske priloge. „Russko Slovo“, ki ima več materialnih sredstev na razpolago, prinaša večkrat pripovedke in poezije modnih pisateljev, Gorkega, Andrejeva, Bunina t. t. d. Dobra je priloga, ki se za podvojeno naročnino zadnji dve leti prilaga listu: „Biblioteka Russkago Slova“, toda vedno še ceneje, ko če bi se naročila posebe. Leta 1912 in 1913 je v tej biblioteki izšla najbolj popolna ruska izdaja spisov Tolstega, 1914 zbrani spisi Merežkovskega. Naročnina Ruskega Slova, ki izhaja vsak dan, s časnikom „Iskry“ vred — ilustracije tedna — znaša za Avstrijo 30 K 19 v na leto.

Ob strani stoji moskovsko „Utro Rossii“, financirano od bankirjev Rjabušinskih. Ker je gmotno popolnoma neodvisno, mu ni treba privabljal občinstva z nenavadnimi senzacijami in mikavnostmi. Toda težko je podati celotno karakteristiko prepričanja in nazorov tega lista. To predvsem zaradi tega, ker to prepričanje samo po sebi ni nič celotnega. „Utro Rossii“ se splošno drži napredne smeri in trezno, s stališča državnih interesov, zasleduje tekoče dogodke. Tako je poročilo kapitana Mamontova o drugi balkanski vojni, katere se je Mamontov udeležil kot posebni poročevalec, ki je izšlo v tem listu in pozneje v posebni knjigi, naredilo zelo ugoden vtis, posebno v primeri z visokodonečimi, toda o razmerah in položaju malo govorečimi romantičnimi frazami V. I. Nemiroviča Dančenka. Toda tudi v tem oziru ne pozna „Utro Rossii“ posebne doslednosti. Milijonarji Rjabušinski so staroobredci, zastopniki verskih protestantov, ki so se v 17. stol., pred Petrom Velikim, odcepili od državne cerkve (imajo svojo posebno hierhijo, se na poseben način križajo, imajo posebne obredne knjige lastnega tiska i. t. d.) Vlada je dolgo in nesmiselno preganjala staroobrednike (njihove dogme so iste kakor v državni cerkvi). „Utro“ jih zato po pravici brani in dokazuje njihovo lojalnost. Toda nacionalna ekskluzivnost sili list

ob enem, da govori o nevarnosti panislamizma in se poteza za znižanje števila moslimskih šol v onem Povolžju (Kazani), od katerega je vendar tako daleč do katerekoli islamske države. Njih simpatiziranje s Poljaki (nekoliko manj z Rusini) tudi ni bilo do zadnjih konsekvenc preiščeno. Cela vrsto opazk proti Finski je precej jasno kazala, da je očitvidno namenjena onim, katerim bi lahko služila proti Finski.

Cela vrsta člankov v listu je imela namen obrniti javno pozornost na bogate, toda zanemarjene pokrajine severne Rusije in objasniti njih gospodarsko bodočnost. „Utro“ je energično protestiralo proti narodnemu gospodarstvu tako škodljivi roparski eksploataciji, ki jo še vedno brez kazni izvršujejo tam Norvežani, Amerikanci in Japonci.

Ime lista spominja na pariški „Matin“ in tudi na zunaj ga list posnema. „Utro“ prinaša, ne ravno lepe, z navadnim tipografskim črnilom izvršene slike dnevnih dogodkov.

V Moskvi izhaja „Golos Moskvy“, organ „Zveze 17. oktobra“, ki se navadno imenuje tudi „stranka izgubljene listine“. To stranko tvorijo bogati fabrikanti in deloma „začasno“ liberalni veleposestniki, katerim so kadeti preveč liberalni; v narodnem in socialnem oziru je stranka proti vsaki korenitejši reformi. Sedaj tvorijo v dumi oktobristi centrum. Prej, po prvem volilnem zakonu, jih je bilo mnogo manj in prištevali so jih desnici. Z idejami manifesta 17. oktobra imajo mnogi dekabristi prav malo duševnih sorodnosti in zvez. Vodja lista je Aleksander Ivanovič Gučkóv, glavni besednik stranke, o katerem se sedaj večkrat kaj čuje. Sedaj je „Golos Moskvy“ menda bolj zanimiv, pred vojsko ni bil nič posebnega in je bil malo razširjen. Njegova edina in glavna prednost je bila v tem, da je vsaki dan prinašal neskončne vrste ponatiskov iz raznih voznih redov in se je vsled tega prodajal vsaj po kolodvorih, kar je pač dovolj jasen znak, da je imel vedno mnogo prostora na razpolago. Kaj posebno zanimivega „Golos Moskvy“ ni; oddelek o domači in zunanji politiki je ravno tako brezbarven kakor ves njegov politični program. Enkrat so mu dokazali, da je v naglici in ne ravno spretno zlimal v svoji redakciji „osebni poročevalec v inozemstvu“ iz dveh telegramov drugega lista. Ob pogrebu predsednika prve dume, S. A. Muromceva, ki je postal impozantna manifestacija narodnega žalovanja, ni mogel in ni znal ostati korekten. Njegovo sovraštvo do kadetov ga je privedlo do tega, da se je identificiral s policijo, ki je udeležence ob pogrebu razganjala in opravičeval njen nastop.

Najbolj dostojen, če rabimo ta pojem zelo previdno, list vseh listov desnice je znamenito „Novoje Vremja“ v Petrogradu. Njegovi prijatelji pravijo, da je ta list edini evropski list v celi Rusiji. List dela seveda vtis vsled svojega formata in marsikdaj vsled svojih poročil. Ta poročila lahko vsled svojega privilegiranega položaja dobiva prej kot drugi listi. Največ dohodkov dobiva iz oficijalnih inseratov; da ga vlada naravnost podpira, to se mu ne da dokazati, toda o tem nihče ne dvomi. Ime, ki si ga je ustvarilo „Novoje Vremja“, je dovolj znano. Kako misli o listu večina ruskega občinstva in kako je nje razmerje do njega, to se vidi na imenu, ki ga je dal temu listu že nesmrtni Šaltykov-Ščedrin. Imenoval ga je: List — česasiželivašeblagorodje“ (s temi besedami vprašujejo uslužni natakariji v lokalih srednje in nižje vrste). Ime „Suvorinovi slugi“ je tudi trdno spojeno z redakcijo „Novega vremena“. Nenavadna elastičnost v prilagodenju je glavni znak v karakterju tega lista. Ta lastnost je bila tudi osebni znak njegovega ustanovitelja Suvorina. Suvorin je bil najprej liberalec in je dosegel precejšnje uspehe kot podlistkar, ki se je podpisoval „Neodvisen“. Pozneje je hotel doseči še večje uspehe na ta način, da se je popolnoma odrekel vsaki neodvisnosti. Od tega časa lavira „Novoje Vremja“ spretno med različnimi „stebri“ birokracije in vedno o pravem času zasluti in ugane, kdo bo močnejši in na katero stran se je treba postaviti. Njegovo splošno prepričanje je jako konservativno. List živahno brani posvečene privilegije dvorjanstva, višjega uradništva in trgovcev. Celo njegovo politično prepričanje temelji na kratkovidni in zlobni nacionalni ekskluzivnosti, ki prihaja večkrat v glupo zasmehovanje „inorodcev“ (Finov, Poljakov, Ukrajincev), in stikanje za zarotami proti državi. Višek ljudomrznje predstavljajo nedeljski podlistki glavnega podlistkarja M. O. Menšikova. V ruskem jeziku je on (po imenu enega junakov Ščedrina „slovotočiuška i krovopiuška“) tudi znan pod imenom „Ijuduška“. Nekdaj je tudi njegovo prepričanje bilo drugačno. Od tega časa so si njegovi članki še ohranili splošni naslov „Pisma bližnjim“, ki zveni sedaj kot bridka ironija.

„Novoje Vremja“ je le po lagoma dobilo svoj sedanjí obraz. Razen tega imajo njegovi sotrudniki, kakor sotrudniki vsakega velikega lista, nekaj določne osebne, individualne svobode. Prej so bili njegovi sotrudniki tudi boljši pisatelji, n. pr. Čehov in Boborykin. Tega sedaj ni več. Ko je pred tremi leti stari Suvorin umrl, so se „kupljiva peresa“ požurila rehabilitirati svojega patrona s tem, da so izrabila njegovo korespondenco s Čehovim. Toda ta poskus

je naletel na burno nevoljo. Koliko vpliva je imel Suvorin v taborišču desnice, se vidi iz tega, da so mu v istih panegiričnih člankih podelili naslov „velikega starca“, ki se je dotlej dajal samo Tolstemu. Tudi ta primera je naletela na splošen protest. Tudi če se ne ozi-ramo na nadarjenost in prepričanje, v resnici ni mogoče najti večje razlike. Na eni strani izredna, vse življenje dosledna vernost nazorov („Ne morem molčati“) in popolno preziranje vsega posvetnega, ki se je končalo z begom v viharo jesensko noč iz lastnega doma, na drugem „velikem starcu“ pa pomanjkanje vsake osebne značajnosti in zavidanja vredna pripravljenost žrtvovati vse za gmotni uspeh.

„Novoje Vremja“ podpira v ostalem notranjo državno politiko vlade (razbitje skupnega, občinskega gospodarstva, proti kateremu se je soglasno postavila večina javnosti) in njena podjetja v zunanji politiki. Kakor se je prej priporočalo študiranje Japoncev, ki so postali „samozavestni“, tako se je zdaj pred vojno dolgo ustvarjalo mnenje, da treba osvoboditi „zasužnjeno“ Galicijo. List je priden zaščitnik ruskega sokolstva, ki ga ureja in ustanavlja vlada, ki ima iste namene, kakor tukajšnji „Jungschützi“, in ne samo to, ampak v prvi vrsti skuša utrditi državljansko zavest med srednješolci. Kakor vse državne uredbe — večina sokolskih društev ima svoje prostore v državnih poslopih —, tako je rusko sokolstvo pogosto napadano od naprednega časopisja in nima do danes prav nič skupnega s kulturnim delom ostalega slovanskega sokolstva. Neke vrste podpore daje ruskemu sokolstvu samo „Russkoje Slovo“, ki je do neke mere precej sorodno z oficijalnim slavjanofilstvom. — Zvečer izdaja „Novoje Vremja“ posebno večerno izdajo „Večerneja Vremja“.

Nekoliko konkurence dela listu nedavno ustanovljeni „Golos Rusi“, veliki nacionalistični list grofa Bobrinskega in Bašmakova. Ta nacionalizem je na vse zadnje zelo ekskluziven, popolnoma soroden živalskemu. List je v Avstriji bil prepovedan. V ruskem občinstvu ne uživa niti popularnosti niti zaupanja. Ko so leta 1913 v tiskarni lista stavci stavkali, so list postavili in natisnili vojaški stavci iz tipografije petrograjskega zbora carinske straže. Pripeljali so se na eraričnih avtomobilih, delali vso noč, dobili po 25 kopejk plače in se zopet vrnili. Ta slučaj se je komentiral po vseh listih in je pokazal, komu je „Golos Rusi“ posebno pri srcu. Vidi se, da bo imel ravno tako malo uspeha, kakor nedavno vsled ravnodušja občinstva propali „Slavjanin“ Bašmakova in Vasiljeva. Nacionalizem, ki propagira v notranji politiki rusifikacijo, v zunanji pa oficijalno, starinsko, nekulturno slavjanofilstvo, nima bodočnosti.

Še bolj „desniška“ in odkrito navezana na državna sredstva in dolgočasna sta lista „Sanktpetersburgskija Vjedomosti“, ki jih ureja knez Uchtomskij, in „Moskovskija Vjedomosti“, ki jih je do leta 1913 izdajal Lev Tichomirov, prej znani revolucionar, ki se je pozneje „škesal“. Izmed teh dveh listov se zadnji posebno odlikuje z izrednim sovraštvom do naukov Tolstega. Oba lista imata samo one čitatelje, ki jih morajo čitati.

Bolj jasen in odkrit v svoji neizmerni mržnji do Židov ko „Novoje Vremja“ je knez Meščerskij, ki izdaja svoj lastni list „Graždanin“. „Meščerskij graždanin“, državljan tipa kneza Meščerskega, je že od nekdanj zanesljiv priimek za človeka z negativnimi državljanskimi lastnostmi. V zadnjem času pa so napadi Menšikova proti Finlandcem (v zvezi s splošnim nastopom nacionalistov proti avtonomiji velike kneževine), ki so presegali že vse meje, začeli presedati celo staremu knezu. Ž njemu lastno odločnostjo je imenoval Menšikova lakaja brez vsake mere. V „Graždanimu“ se vsled ugodnih osebnih zvez urednika pojavijo večkrat zanimivi članki vplivnih oseb, toda tudi ta izredna okolnost ne pomaga listu do večje razširjenosti.

Svoje uspehe je preživel tudi divje nacionalistični „Svjet“ generala Komaróva. Prej je bil zelo razširjen po vaseh, ker je bil edini ceni list. Stal je samo 4 rublje na leto. Sedaj se je razširilo provincijalno časopisje in povečalo se je število dostopnih izdanj napredne smeri list: „Kopejka“ v Petrogradu in enak v Moskvi, povolžska „Kopejka“ v Samari, napredni list „Nov“ sina Suvorina, s slikami, ki izhaja v Petrogradu in v Moskvi, stane po 2 kopejki. V mestnih knjižnicah in čitalnicah se „Svet“ sedaj najde bolj redko ko listi skrajne desnice, v drobni prodaji ga sploh ni najti.

Iz listov desnice dela „Kólokol“, organ zaupnikov svetega sinoda, zelo mučen vtis s svojim morečim klerikalizmom in brezmejnem sovraštvom do sektantov in drugih verstev. O listih „Zemščina“, „Věče“, „Russkoje Znamja“ (organih vodij glavnih nijans „pravih ruskih ljudi“ — Puriškjeviča, Markova in Dubrovina), ki sovražijo drug drugega in si vzajemno očitajo podpore s „temnim denarjem“ (iz državnega „dispozicijskega“ fonda) — o teh ni kaj govoriti.

(Konec prihodnjič.)

Jakob Tarabanin:

Ruska publicistika.

(Konec.)

Humorističnim listom, ki se najbolj pečajo s tiskom desnice, je življenje v Rusiji jako težko. Politična karikatura in satira mora ali molčati ali pa biti zelo previdna. Velika večina teh listov, ki so nastali leta 1905, je kmalu, ko je zopet nastopila reakcija, propadla. Večji družabni pomen ima zdaj samo petrograjski „Novyj Satirikon“.

Med cenejšimi ruskimi mesečniki treba v prvi vrsti omeniti „Vestnik Znania“ z njegovimi mnogoštevilnimi prilogami. Namen lista je pomagati ljudem, ki stremijo za samoizobrazbo. V ta namen se njegovi naročniki po raznih mestih združijo v krožke, da si list skupno naroče. List je zelo razširjen med delavci in kmeti, kolikor jim to dovoljuje policija. V zadnjih dveh letih je list dajal v svojih prilogah zbrane spise ruskih kritikov Bjelinskega in Dobroľubova. Izhaja v Petrogradu in stane 4 rublje na leto.

Samo vsled požrtvovalnosti pisateljskih krožkov mlajše generacije, ki so se združili pri njih, lahko izhajata za tako nizko ceno „Novyj žurnal dlja vsëch“, in „Novaja Žizn“. Za svoje prispevke avtorji ne dobivajo nobenega honorarja. V te liste prispevajo tuintam tudi Gorkij, Andrejev in drugi.

Izmed velikih mesečnikov, ki izhajajo vsak mesec na 400 do 500 straneh, stoji najbolj na levi strani socialnim demokratom blizki petrograjski „Sovremennyj Mir“ (do leta 1906 je izhajal pod imenom „Mir Božij“). Iz znamenitejših učenjakov sta njegova sodelavca Maksim Kovalevskij (sociolog) in literarni zgodovinar Vengérov. Beletristiko lista zastopa pisateljska grupa, ki nagiblje k marksizmu. Najznamenitejši je Veresajev, ki je v „Zapiskih zdravnika“ opisal svoje vtise iz japonske vojske, in poleg njega M. Gorkij.

Radikalno prepričanje zastopa „Russkoje Bogatstvo“, urejevano od znanega pisatelja Korolenka. V ta list pišejo osebe najrazličnejših smeri, od socialnih revolucionarjev do narodnih socialistov (članov one delavske skupine, ki je v prvi dumi bila znana pod imenom „trudoviki“). Skupna črta jim je antimarksizem in nesoglasje z ruskimi marksisti, katerih nauku ne priznavajo splošne

veljavnosti. To je tako imenovana revizijonistična struja med socialisti. Svoj najlepši izraz je našla v člankih znanega socialnega teoretika Plechanova, ki se bori zoper običajno socialno-demokratsko dialektiko in hegeljansko draperijo njihovega mišljenja. Dober glas tega lista sta ustanovila njegova sedaj že pokojna urednika Garin in Jakubovič-Melšin. List prinaša sistematično pregledne članke o njemu sorodnih filozofskih sistemih (Spencer, L. Tolstoj i. dr.) Z beletristiko ga zalaga v prvi vrsti Korolenko, eden najboljših še živečih ruskih pisateljev klasikov. Jakubovič je priobčil v listu svoje spomine iz prognanstva v Sibirijo („Iz sveta zavrženih“), knjiga, ki jo mora prečitati vsak, kdor pozna „Zapiske iz mrtvega doma“ Dostojevskega. V *Russkem Bogatstvu* je nastopil prvokrat pred širšim občinstvom s pripovedko „Čelkaš“ Gorkij in je postal na ta način znan.

„Russkaja“ Mysl“ se je leta 1912 preselila iz Moskve v Petrograd in tako je Moskva izgubila svoj edini večji mesečnik. Sedaj je ta list organ kadetske stranke, stoječ precej blizu „Russkim Vjedomostjam“, s katerimi ga spajajo skupni sotrudniki. V zadnjem času zastopa list stališče dela kadetske stranke glede državnega ruskega nacijonalizma. Vsled tega stališča naj imajo posamezne narodnosti samo toliko pravice do obstoja in lastnega življenja, v kolikor se to strinja s splošnimi državnimi interesi. Članek urednika lista, Strujeja, „Velika Rusija“, je izzval živo polemiko, posebno od strani Ukrajincev, ki se ž njegovimi nazori niso strinjali.

Beletristika „Russke Mysli“ je zelo raznovrstna. Vsled svoje tolerance do nasprotnih literarnih nazorov daje redakcija več prostora simbolistom ko drugi veliki časopisi. V „Russki Mysli“ so izšli v zadnjih letih romani Róþšina, tam je natisnil Merežkovskij svojo dramo „Smrt Pavla I.“. Prej je tukaj nastopil Čehov in Korolenko je priobčil svojo genljivo pripovedko „Sen Makara“. Vsako leto ima časopis kot prilogo biblijografijo novo izdanih knjig.

Toleranten v političnem oziru je strogo progresivni „Věstnik Evropy“, ki ga izdajata profesorja petrograjske univerze, zgodovinar M. M. Kovalevskij in filolog D. N. Ovsjaniko-Kulikovskij. Pred tremi leti je umrl dolgoletni urednik tega lista, profesor Stasjulevič, eden najznamenitejših javnih delavcev; znani literarni zgodovinar Pypin je bil tudi do konca življenja redaktor tega časopisa. Časopis podaja obširen pregled domačega ruskega življenja, ki ga piše vsak mesec Žilkin, poslanec prve in druge dume iz kroga „trudovikov“.

Redoma prinaša tudi velike dopise iz inozemske politike in javnega življenja, toda vse, kar zadeva slovanska prašanja, ne kaže ravno velikega poznavanja razmer. Posebno zanimanje posveča zgodovini verstev, gledišča in kulture. Članke pišejo znameniti učenjaki. Nekdaj je bil sotrudnik lista tudi veliki ruski filozof Solovjev. O njem in zgodovinarju Kostomarovu in Turgenjevu, ki sta bila tudi listu blizu, je „Věstnik“ prinesel celo vrsto spominov in dokumentov. Od današnjih beletristov pišejo v časopis Čirikov, ki je tukaj priobčil svoje tri velike romane iz dijaškega življenja, Boborykin, Bunin; tukaj so izšla posmrtna dela Saltykova-Sčedrina in L. N. Tolstega. Zasluga lista je tudi, da razen memoarov priobčuje vedno tudi dela takozvane „meščanske“ beletristike, skice, ki brez posebnih umetniških ambicij resnično in smelo opisuje nedavno preteklost in težko sedanost dežele. Cela vrsta takih spisov je opisovala nered in zmešnjavo, ki so jo povzročile na kmetih Stolypinove reforme. — V osebi A. Koltonovske ima „Věstnik Evropy“ jako globokega literarnega kritika. V prilogah, kadar je treba tudi v tekstu, se dajejo potrebne slike in portreti.

Edini mesečnik „pravih ruskih ljudi“ je „Prjamoj put“ Puriškjeviča, v katerem odlaga Puriškjevič plode svoje nedostojne muze. Leta 1914 je prišel v svojem pesniškem navdušenju celo tako daleč, da je napisal cel epos „Potovanje po Rusiji“, na zunaj, tudi v metru, po vzorcu „Evgenija Onjegina“. Ta umotvor bo najlepši spomenik milijeja, iz katerega je izrastel. O političnih pregledih tega lista ni kaj reči. Njih vsebina so neprestani, že skoro historični kriki nad premočjo Poljakov, Židov, Kavkazcev i. t. d. v Rusiji, o moči Židov in framasonov v ostali Evropi. Beletristika tega lista dela zelo klavern vtis. Vsi članki se odlikujejo s tem, da se pozna njih piscem, da ne znajo v dostojnem tonu nikdar in včasih tudi ne slovniško pravilno pisati. Najboljši plodi prave beletristike — romani Fonvizina, ki vkljub neresničnosti glavnega junaka široko in verno opisujejo sočasne faktične razmere, in mučne skice Rodionova o kmetih, „Naše prestuplenije“, ki je doživelo že pet izdaj — so izšli izven tega lista.

Med ilustrovanimi tedniki, ki ne služijo nobeni stranki, zavzema prvo mesto petrograjska „Njiva“, ki je zelo razširjena. List sam, ki izhaja vsak teden in ne govori ničesar o politiki, z vsakomesečno beletristično in poljudno znanstveno prilogo, nima posebne vrednosti, če se ne oziramo na slike. Slavo „Njive“ so ustvarile njene priloge. Vsako leto daje „Njiva“ do 40 knjig, med katerimi izide

popolna zbirka takega ruskega pisatelja in v dobrih prevodih zbrana dela takega tujega pisatelja. Tako so izšla v zadnjih letih dela Šaltykova-Ščedrina, Čehova, Garšina, Kuprina in v prevodih Hauptmanna, Hamsuna in drugih. Ta „Biblioteka Nivy“ ji daje pravico na posebno pozornost.

Samo za lahko berivo skrbijo priljubljeni listi ruskih gimnazijcev „Priroda i ljudi“ v Petrogradu in „Vokrug sveta“ v Moskvi. Razen romanov prinašata ta lista res tudi prirodoslovne poučne članke. Namesto prevodov francoskih knjig, ki so se prej prilagale (Dumas, Boussenarta i. dr., med katerimi je Verne bil še najbolj simpatičen) je dala „Priroda i ljudi“ v zadnjih letih zbrana dela Dickensa, Conana Doylea (njegovi zgodovinski romani, ki so skoro neznani, imajo večjo vrednost ko njegove Holmesijade), „Vokrug sveta“ pa dela Wellsa, E. Poeja in iz ruskih pisateljev poeta Nikitina.

Od strokovnih listov so med lajiki najbolj razširjeni zgodovinski, ki pa jih v Rusiji ni ravno mnogo. Med njimi zavzema prav posebno mesto „Istoričeskij vëstnik“ v Petrogradu, ki ga izdaja lastnik „Novega vremena“. Pač zaradi tega se beletristika, ki zavzema skoro polovico tega lista, peča s socializmom, posebno z zadnjo rusko revolucijo. Izvirni ali prevedeni romani se tudi pečajo z inozemskimi revolucijami, ali pa so posvečeni ljubezenskim storijam kronanih glav. Memoare, dokumenti, ki se tukaj tiskajo, izhajajo po večini iz konservativnih peres. Zgodovinske raziskave so razen velikega, toda zmršenega dela Glinskega o zadnji ruski revoluciji navadno ustavijo ob navadnih anekdotah. Tako zablodi v list včasih res tudi kaj zanimivega.

Mnogo več daje za zgodovino ruske družbe „Russkaja starina“, ki izhaja v Petrogradu. Priobčila je važne dokumente iz zgodovine raznih struj, n. pr. dekabristov, dokumente za zgodovino pesniškega ustvarjanja Puškina i. t. d. Zgodovinska lista bolj napredne smeri sta „Byloje“, ki je oživel sliko revolucijskih stremeljenj šestdesetih let, in list „Minuvšie gody“.

V zadnjem času se je pojavilo mnogo tednikov in polmesečnikov bolj jarke barve. Prodajajo se pridno po železniških postajah, toda sicer nimajo čitateljev, ki bi od lista precej zahtevali. O svoji bodočnosti imajo ti listi visoko menje. Eden izmed njih (Argus, l. 1913) je priobčil karikaturu, kako je majhen psiček izrinil velikega psa iz njegove hišice. Iz teksta se je dalo sklepati, da je to slika bodočnosti dolgočasnih „tolstih žurnalov“, katere bodo izpodrinili novi

ilustrirani tedniki. Ne mislim, da se bo to, kar je bilo na zapadu mogoče, zgodilo tudi v Rusiji, kjer so razmere drugačne. Dokler ne bo za ruskega čitatelja druge možnosti, da bi se orientiral v vseh zamotanih prašanjih, se ne bo izneveril resnim mesečnikom, ki mu dajejo mnogo. Ž njimi ga veže tudi tradicija. „Tolsti žurnali“ so ustvarili in vztrajno branijo in hranijo dobro ime ruskega tiska. Oni so desetletja vodili vse javno življenje. Bodoči zgodovinar ne bo mogel delati brez njih; v njih je skrita velika množina dragocenega gradiva za zgodovino ruske inteligence.

S tem sklepam svoj pregled in hočem h koncu reči samo še par besed o ruskih listih za otroke. Ti uživajo prav po zasluženju in pravici zelo veliko slavo. V Moskvi izdaja krog pedagogov že dolgo list „Junaja Rossija“ („Djetskoje čtenije“). Vsak mesec izide velika knjiga, kakih 200–250 strani s slikami in številka pedagoškega „Vestnika“ za starše in učitelje. Priloge, ki izhajajo v posebnih knjigah, dajejo najboljše pesmi i. t. d. ruskih in tujih pisateljev (Shakespeareja, Byrona) ali poljudno pisane članke iz raznih strok znanja. V listu samem se razen beletristike nahaja tudi znanstveno, poučno berivo. V Moskvi izhaja mesečnik „Majak“, ki ga izdaja znani Tolstojevec Gorbunov-Posadov. To se vidi tudi na celi smeri lista. Priloge imajo bolj praktične namene: vrtnarstvo, rokodelstvo i. t. d. V Petrogradu izhaja vsak mesec dvakrat „Rodnik“, tudi stari list, z vsakomesečno prilogo „Vospitanije i obučeniye“ za starše in učitelje. Prilog list nima, ker se ne strinjajo s prepričanjem uredništva. Zato pa je ilustrativni del tem bolj skrben in prinaša fine reprodukcije. V Petrogradu izhaja tudi dvakrat na mesec bolj dostopen „Junij čitatelj“, ki je posebno priljubljen pri učencih ljudskih šol. Vsaka druga knjiga je ena številka lista, vsaka liha pa kakšno celotno rusko ali prevedeno delo: „Biblioteka junago čitatelja“. Njegov format je majhen, število ilustracij tudi malo. To so najboljši mladinski listi v Rusiji, ki jih z zanimanjem čitajo tudi odrastli. Vsi so določeni za mladino od 12. leta naprej.

